

פריון העבודה בישראל ובמדינות המפותחות והגורמים המשפיעים עליו

כתיבה: נטע משה, כלכלנית | אישור: עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי

תאריך: כ"ח אייר תשפ"א, 10 במאי 2021

עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

סקירה מקרו כלכלית

תוכן עניינים

2.....	מבוא ומושגים מרכזיים.....	1.
3.....	פריון העבודה בישראל בהשוואה בין-לאומית	2.
6.....	גורמים לפער הפריון בין ישראל למדינות ה-OECD.....	3.
6.....	3.1 הון פיזי והון תשתיות	
8.....	3.2 הון אנושי	
15.....	3.3 מבנה ענפי.....	
16.....	3.4 עצימות העבודה.....	
18.....	3.5 תנאי רקע רגולטוריים	
18.....	4. צעדים להעלאת פריון העבודה	
20.....	5. השפעת הקורונה על פריון העבודה.....	

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת אביגדור ליברמן בנושא תיאור פריון העבודה בישראל לעומת המדינות המפותחות והגורמים העיקריים לפערי הפריון.

התוצר לנפש בישראל במונחי PPP (שווי כוח קנייה) בשנת 2019 היה כ-42,000 דולר – נמוך לעומת הממוצע במדינות ה-OECD. לשיעור השינוי בתוצר יש כמה משתנים משפיעים, ובהם פריון העבודה, שבו נאמדת יעילות הייצור של העובדים, והוא מחושב באמצעות חלוקה של התוצר בסך שעות העבודה. בשנת 2019, התוצר לשעת עבודה במונחי PPP בישראל היה **46.9 דולר** – נמוך בכ-20% מהממוצע במדינות ה-OECD. מבחינה של השינוי בתוצר לשעת עבודה לאורך העשורים האחרונים בישראל לעומת הממוצע במדינות המפותחות אפשר ללמוד כי שיעור הגידול בישראל לא היה גבוה יותר, כפי שהיה מצופה לנוכח הפריון הנמוך יחסית בישראל. משמעות הדבר היא שישראל אינה נמצאת בתהליך התכנסות לכיוון פריון העבודה הממוצע במדינות המפותחות. **פריון העבודה**

הוא משתנה מפתח במשק בכל הקשור לשכר ולפערים בין ענפים ומגזרים בחברה.

לפערי הפריון יכולים להיות גורמים רבים, בעיקר מלאי ההון הפיזי, הון אנושי, עצימות העבודה, תנאי רקע גולטוריים ומבנה ענפי. כפי שמוצג בלוח שלהלן, בישראל נרשמים שיעורי אבטלה נמוכים בהשוואה לעולם, וכן האוכלוסייה משכילה יותר מאשר במדינות אחרות. עם זאת, ישראל זוכה לציונים נמוכים במדידת מיומנויות העובדים; ההוצאה הממשלתית הפעילה בשוק העבודה נמוכה לעומת הממוצע ב-OECD, ושעות העבודה השנתיות בישראל גבוהות יחסית למדינות ה-OECD. ההון הפיזי לעובד בישראל נמוך יחסית, וכן יש מגבלות גולטוריות רבות.

מדד	ישראל	ממוצע OECD	פער
תוצר לנפש PPP, בדולר, 2019	41,964	46,376	-9.5%
תוצר לשעת עבודה PPP, בדולר, 2019	46.9	58.9	-20.4%
תוצר לשעת עבודה PPP, בדולר, 2000	33.4	43.3	-22.9%
שיעור שינוי שנתי ממוצע בתוצר לשעת עבודה 2000-2019	1.3%	1.3%	0.0%
שיעור השתתפות בשוק העבודה, 2019	63.5%	61.1%	+2.4 נ.א.
שיעור אבטלה, 2019	3.8%	5.4%	-1.6 נ.א.
בעלי השכלה גבוהה באוכלוסייה, 2019	50.2%	38.0%	+12.2 נ.א.
הוצאה ממשלתית פעילה בשוק העבודה מהתוצר, 2019	0.16%	0.48%	-0.3 נ.א.
שעות עבודה שנתיות, 2019	1,898	1,658	+14.4%
אוריינות קריאה, סקר PIAAC	255	268	-4.9%
אוריינות מתמטית, סקר PIAAC	251	263	-4.6%
פתרון בעיות בסביבה ממוחשבת, סקר PIAAC	274	279	-1.8%

על פי דוח מיוחד של בנק ישראל משנת 2019, יישום שורה של צעדי מדיניות בתחומים שונים (חינוך, תשתיות, גולציה ועוד), הנאמדים בהשקעה של כ-3.3% תוצר לשנה, צפוי להוביל בטווח הארוך לגידול של עד כ-20% בתוצר לעובד.

1. מבוא ומושגים מרכזיים

בחינת רמת החיים החומרית-משקית, ובחינה של כיוון התפתחותה, בהשוואה בין-לאומית, נעשות באמצעות אמידה של **התוצר המקומי הגולמי** (להלן: התוצר או התמ"ג) ושל השינוי שחל בו במשך השנים. גידול בתוצר משמעו צמיחה חיובית של המשק, וקטון בתוצר משמעו צמיחה שלילית של המשק. את התוצר יש להציג במונחי רמת המחירים בכל מדינה (PPP).¹ בשנת 2019 התוצר לנפש במונחי PPP (תמ"ג ביחס לגודל האוכלוסייה) היה בישראל כ-42,000 דולר – נמוך בכ-9.5% מהממוצע במדינות ה-OECD (כ-46,000 דולר) ובכ-35% מארצות הברית (כ-65,000 דולר).²

צמיחת התמ"ג מורכבת משינויים במלאי ההון הפיזי, מלאי ההון האנושי, תשומת עבודה והפריון הכולל. לפי גישת "פונקציית הייצור", **הפריון הכולל** מוגדר כמכלול הגורמים התורמים לצמיחה, מלבד הון אנושי, הון פיזי ותשומות עבודה, ונובע משיפורים טכנולוגיים ומבניים, כגון איכות המוסדות, איכות הרגולציה והביורוקרטיה ואיכות התשתיות.³ הפריון הכולל הוא מדד ליעילות הייצור, ומחושב כיחס בין התפוקה לבין התשומות, תוך הבאה בחשבון של המשקל היחסי של כל אחד מהם.⁴ לדוגמה, אם בפרק זמן מסוים גורמי הייצור (הון אנושי, הון פיזי ותשומות עבודה) גדלו בשיעור מסוים, ואילו התוצר גדל בשיעור גדול יותר, אזי הפער בעלייה עשוי לנבוע מעלייה בפריון הכולל.

בפריון העבודה נאמדת יעילות הייצור של העובדים, והוא מחושב על ידי חלוקה של התמ"ג, ברמת העסק או המדינה, בסך תשומות העבודה. יש שתי דרכים לחישוב פריון העבודה – פריון למועסק (תמ"ג בחלוקה למספר המועסקים) או פריון לשעת עבודה (תמ"ג בחלוקה לשעות העבודה של המועסקים).⁵ במסמך נעשה שימוש ב**פריון עבודה לשעת עבודה**, ולא בפריון עבודה לעובד, שכן במספר העובדים המועסקים לא מובאים בחשבון הבדלים בין מדינות במספר שעות העבודה בשנה.⁶ שעות העבודה לצורך פריון עבודה לשעת עבודה הן שעות במשרה מלאה או במשרה חלקית, בתוספת שעות נוספות ובתוספת שעות של תעסוקה בעבודה

¹ **שווי כוח קנייה PPP (Purchasing Power Parities)**: שער חליפין מיוחד שנקבע על בסיס רכישת סל סחורות ושירותים זהה בכל המדינות, ובאמצעותו אפשר לנכות את ההפרשים ברמות המחירים בין המדינות.

² OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#), accessed: May 3rd 2021. GDP per head of population, USD, current prices, current PPPs, USD Dollar.

³ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), אוגוסט 2019, עמ' 2.

⁴ OECD, [Measuring Productivity, OECD Manual](#) 2001, p. 11.

⁵ איתן רגב וגלעד ברנד, [הגורמים להתרחבות פערי הפריון בין ישראל ל-OECD: השוואה ענפית רב-שנתית](#), דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2015, מרכז טאוב, עמ' 201.

⁶ OECD, [Compendium of Productivity Indicators 2008](#), p.11.

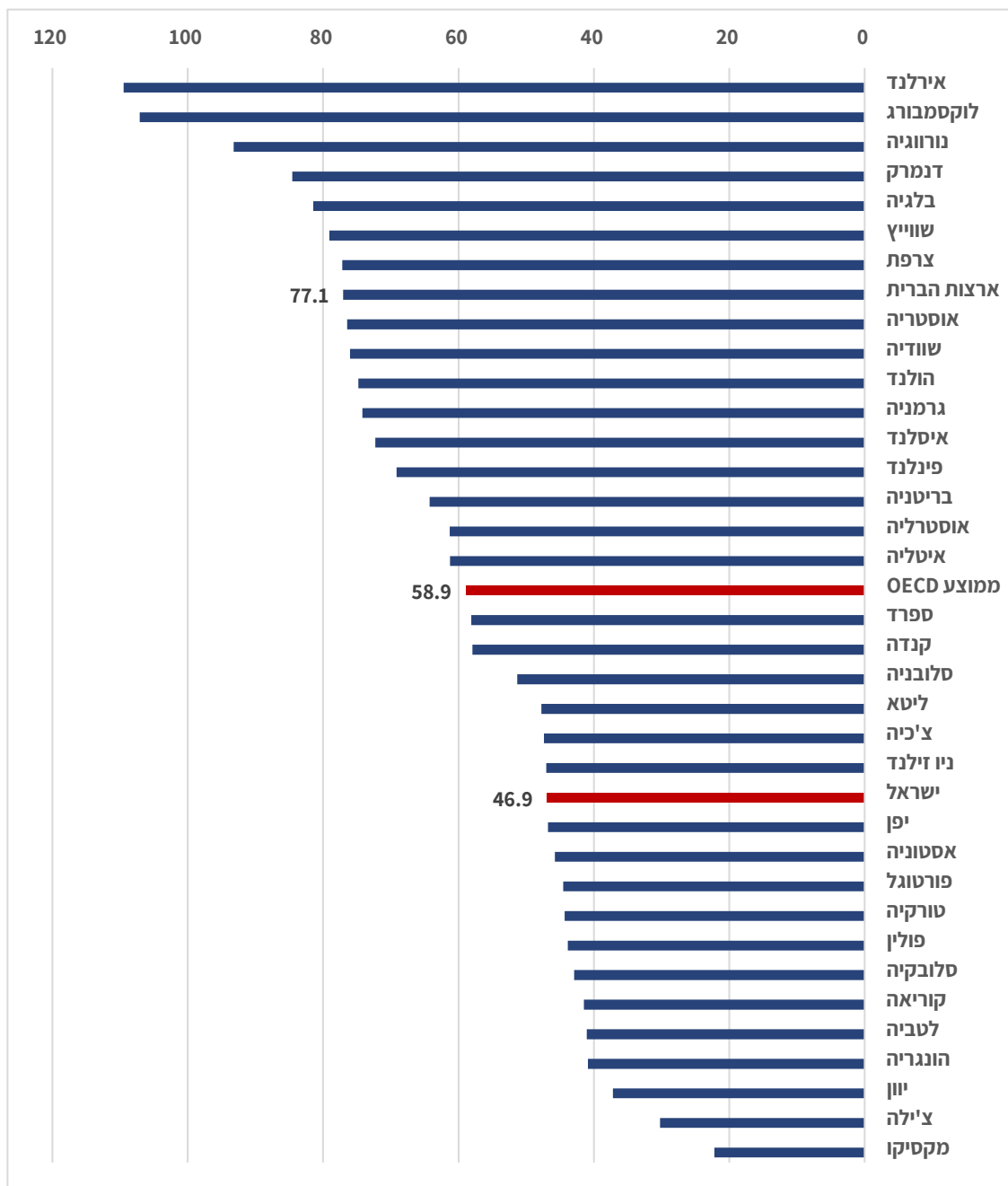
פריון העבודה מייצג את יעילות הייצור של העובדים ומחושב על ידי חלוקה של התוצר בתשומות העבודה; דהיינו בשעות העבודה או במספר העובדים. במסמך זה נעשה שימוש בפריון עבודה לשעת עבודה

אחרת.⁷ בחישוב לא נכללות שעות עבודה שהעובד לא עבד בהן עקב חגים ציבוריים, חופשות מרוכזות, שביתות, אי-הגעה לעבודה מחמת תנאי מזג האוויר ועוד.

2. פריון העבודה בישראל בהשוואה בין-לאומית

בתרשים 1 שלהלן מוצג פריון העבודה לשעת עבודה בישראל ובמדינות ה-OECD בשנת 2019.

תרשים 1 - תוצר לשעת עבודה (במחירים שוטפים, בדולרים, במונחי כוח קנייה, 2019)⁸

⁷ Frédéric Parrot and Belen Zinni, Statisticians, OECD, Mail, June 22, 2015; [OECD Compendium of Productivity Indicators 2015](#), p. 74; Kankana Sengupta, Senior Information Specialist, [The Conference Board](#), Mail, June 19th 2015.

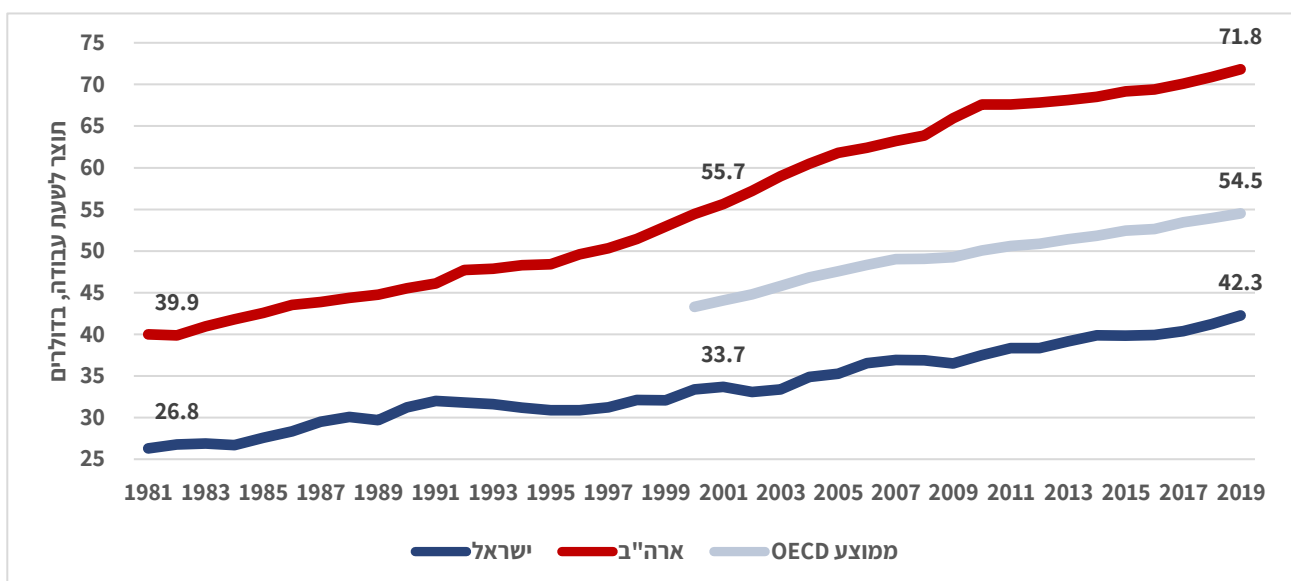
⁸ OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#), accessed: May 3rd 2021. GDP per hour worked current prices, current PPPs, US Dollar.

התוצר לשעת עבודה בישראל בשנת 2019 היה 46.9 דולר – נמוך בשיעור של כ-20% מהממוצע במדינות ה-OECD שהיה 58.9 דולר

בתרשים אפשר לראות כי התוצר לשעת עבודה בישראל בשנת 2019 היה **46.9 דולר**, לעומת **58.9 דולר** בממוצע במדינות ה-OECD – נמוך בשיעור של כ-20%. כמו כן, אפשר לראות כי פריון העבודה ב-23 מדינות היה גבוה מפריון העבודה בישראל. יש לציין כי בחישוב התוצר למועסק הפער קטן יותר, מכיוון שמספר שעות העבודה השנתית של המועסק הישראלי גדול משל המועסקים במדינות ה-OECD.

בתרשים 2 שלהלן מוצגים נתוני תוצר לשעת עבודה בהשוואה בין ישראל לארה"ב בשנים 1981–2019, ובין ישראל למדינות ה-OECD בשנים 2000–2019.

תרשים 2 – תוצר לשעת עבודה 1981–2019 (במחירים קבועים, בדולרים, במונחי כוח קנייה 2015)⁹

אף שבישראל פריון עבודה נמוך יחסית, קצב צמיחתו מאמץ שנות השבעים אינו גבוה מקצב הצמיחה הממוצע במדינות המפותחות. ישראל לא נמצאת בתהליך התכנסות לכיוון הפריון במדינות המפותחות

בתרשים אפשר לראות כי הגם שהתוצר לשעת עבודה (פריון עבודה) בישראל עלה בעקביות ב-30 השנים האחרונות, עלייה דומה ועקבית נרשמה גם במדינות אחרות, ובהן ארה"ב, וכן הממוצע במדינות ה-OECD, שאליהן נהוג להשוות.¹⁰ הפער בין התוצר לשעת עבודה בישראל לעומת מדינות ה-OECD (בין השנים 2019 ל-2000) נותר יחסית קבוע, בסביבות 22%–24%. בפער בתוצר לשעת עבודה בהשוואה לארצות הברית נרשם גידול מרמות של 32%–34% בשנות השמונים והתשעים המוקדמות, עד לרמה של כ-42%–44% בעשור האחרון.

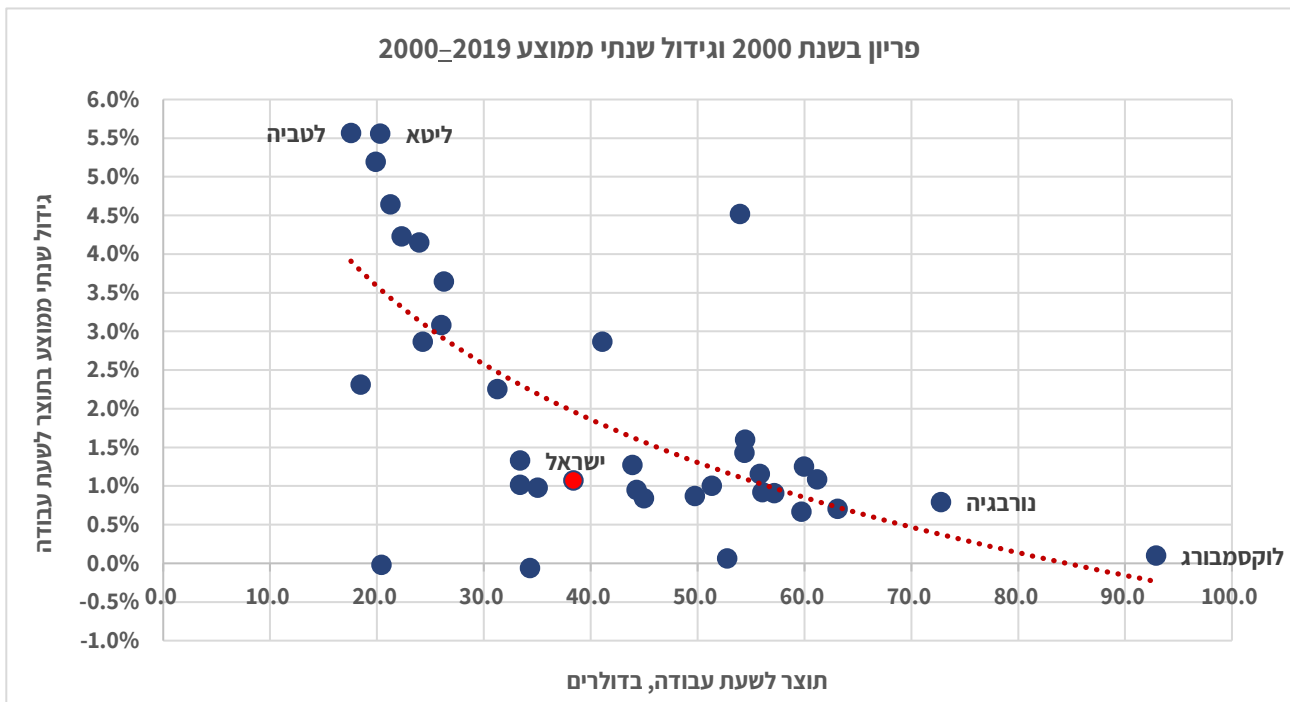
על פי התיאוריה הכלכלית המכונה **התכנסות מותנית**, מדינות העולם יתכנסו בטווח הארוך לתוואי פריון עבודה דומה. לפי התיאוריה, שיעור הגידול בפריון במדינות בעלות פריון נמוך צפוי

⁹ OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#), accessed: May 3rd 2021. GDP per hour worked, USD, constant prices, 2015 PPPs, US Dollar.

¹⁰ השוני בתוצר לשעת עבודה לשנת 2019 בין תרשים 1 ותרשים 2 נובע משינוי בשיטת חישוב והפקת נתונים הזמינים באתר ה-OECD: מחירים שוטפים במונחי כוח קנייה לשנת 2019, לעומת מחירים קבועים במונחי כוח קנייה לשנת 2015.

להיות גדול יחסית ושיעור הגידול של הפריון במדינות בעלות פריון גבוה צפוי להיות קטן יחסית.¹¹ בניגוד לכך, וכפי שמציינים בדוח בנק ישראל משנת 2019, קצב צמיחת הפריון בישראל מאז אמצע שנות השבעים אינו גבוה מקצב הצמיחה הממוצע במדינות ה-OECD, אף שהפריון בישראל נמוך יותר. לדברי חטיבת המחקר של בנק ישראל, "ישראל לא נמצאת בתהליך התכנסות לעבר הפריון במדינות המפותחות המתקדמות", ומשנת 2011 הפער נותר יציב.¹² בתרשים 3 שלהלן מוצגת רמת התוצר לשעת עבודה בשנת 2000 לעומת שיעור הגידול הממוצע של התוצר לשעת עבודה בשנים 2000–2019 בישראל ובמדינות ה-OECD.

תרשים 3 – התכנסות מותנית: התוצר לשעת עבודה בשנת 2000 ושיעור השינוי בו בשנים 2000–2019¹³

בתרשים יש דוגמה לקו מגמה שלפיו במדינות שבהן רמת הפריון הייתה גבוהה בשנת 2000, שיעור הגידול בשנים 2000–2019 היה קטן (כמו נורבגיה ולוקסמבורג, בקצה הימני הנמוך), ובמדינות שבהן רמת הפריון הייתה נמוכה ב-2000, שיעור הגידול בשנים 2000–2019 היה גבוה (כמו לטביה וליטא, בקצה השמאלי העליון). ישראל עומדת מתחת לקו המגמה; כלומר אף שרמת הפריון בה הייתה נמוכה יחסית בשנת 2000, שיעור הגידול של הפריון בשנים 2000–2019 היה נמוך. מהנתונים בתרשימים 1–3 עולה כי פריון העבודה בישראל נמוך מהממוצע במדינות המפותחות, וגם קצב גידולו בעשור האחרון נמוך לעומת קצב הגידול הממוצע במדינות המפותחות.

¹¹ Shay Tsur and Eyal Argov, [Conditional Convergence and Future TFP Growth in Israel](#), Bank of Israel, Discussion Paper no. 2019.05, March 2019.

¹² בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), אוגוסט 2019, עמ' 13.

¹³ OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#), accessed: May 4th 2021. GDP per hour worked, USD, constant prices, 2015 PPPs, US Dollar.

3. גורמים לפער הפריון בין ישראל למדינות ה-OECD

גורמים רבים עשויים להשפיע על פריון העבודה, כמפורט בלוח 1, וכפי שיוצג בהרחבה אחריו.

לוח 1 - גורמים העשויים להשפיע על פריון העבודה

תחום ראשי	גורמי השפעה	כיוון השפעה
הון פיזי והון תשתיות	הון פיזי	ככל שמלאי ההון הפיזי לעובד (מכונות וציוד, מחשוב וכלי רכב) גבוה יותר, כך אפשר לצפות שפריון העבודה יהיה גבוה יותר.
	תחבורה, אנרגיה ותקשורת	ככל שפריסת תשתיות התחבורה, האנרגיה והתקשורת רחבה יותר ואיכותית יותר, כך אפשר לצפות שפריון העבודה יהיה גבוה יותר.
הון אנושי	השכלה	ככל שהשכלת העובדים גבוהה יותר, כך אפשר לצפות שפריון העבודה יהיה גבוה יותר.
	מיומנויות	ככל שמיומנויות העבודה של העובדים גבוהות יותר, כך אפשר לצפות שפריון העבודה יהיה גבוה יותר. בישראל יש פער במיומנויות בין האוכלוסייה הכללית לבין החברה הערבית והמגזר החרדי.
	עובדים זרים	העסקה נרחבת של עובדים זרים, המשתכרים שכר נמוך ובעלי מיומנויות נמוכות, עשויה להקטין את התמריץ של המעסיקים לאמץ טכנולוגיות ולשפר את פריון העבודה.
מבנה ענפי	מדיניות פעילה בשוק העבודה	הוצאה ממשלתית גבוהה על הכשרות מקצועיות יעילות עשויה להביא לפריון עבודה גבוה יותר.
	תחרותיות	ככל שרמת התחרותיות בענף גבוהה יותר והענף פתוח יותר לייבוא, כך אפשר לצפות שקצב הגידול של פריון העבודה בו יהיה גבוה יחסית.
עצימות העבודה	פריון עבודה ענפי	ככל שמשקלם של ענפים בעלי פריון גבוה יחסית, כמו היי-טק, גבוה יותר, כן פריון העבודה במשק גבוה יותר.
	שעות עבודה	יש מתאם שלילי בין מספר שעות עבודת השנתיות לבין פריון עבודה במדינות השונות. בישראל מספר שעות העבודה השנתיות גבוה בכ-14.8% לעומת ממוצע מדינות ה-OECD.
	חופשת מערכת החינוך	הגדלת הסנכרון בין ימי החופשה של ההורים המועסקים לימי החופשה של מסגרות החינוך צפויה להגדיל את פריון העבודה.
תנאי רקע רגולטוריים	עומס רגולטורי	ככל שהעומס הרגולטורי על הפעילות העסקית נמוך יותר, כך אפשר לצפות שפריון העבודה יהיה גבוה יותר.

3.1 הון פיזי והון תשתיות

ככל שההון הפיזי גדול יותר, כך אפשר לייצר יותר בעזרת כל עובד. אפשר לבחון את ההון הפיזי לפי שיעור ההשקעה בהון (השקעה גולמית) ולפי מלאי ההון (מלאי ההון הפיזי הקיים בנקודת זמן או למעשה צבר ההשקעות לאורך שנים בניכוי הפחת). לפי בנק ישראל, בשנים 2000-2017 שיעור ההשקעה הגולמית בישראל היה **20.4%** מהתוצר, לעומת כ-**23.1%** מהתוצר במדינות ה-OECD.¹⁴ לפי הדוח, יש בישראל הבדלים בהשקעה בהון בין ענפי המשק - שיעורי ההשקעה בהון בתעשייה, בענפי החשמל והמים, בתחבורה ובאחסנה גבוהים לעומת ממוצע ה-OECD,

¹⁴ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), אוגוסט 2019, אזור 3.1.

ואילו בענפים אחרים, ובהם בינוי, מידע ותקשורת, חקלאות, מסחר ושירותי אוכל, ההשקעה בהון נמוכה לעומת מדינות ה-OECD.¹⁵ בהמשך לכך, יחס ההון לעובד בישראל נמוך בהשוואה בין-לאומית, בייחוד בענפים לא סחירים המוקרים לשוק המקומי, ואילו בענף התעשייה הוא דומה ליחס ההון במדינות ה-OECD.¹⁶ על פי הנתונים המוצגים בדוח בנק ישראל, בשנת 2014 מלאי ההון הפיזי לעובד היה קטן בכ-60% מהמלאי הממוצע במדינות ה-OECD ונמצא בחמישון התחתון.¹⁷ כמו כן, לפי חוקרי הבנק, אפשר להסביר כמחצית מהפער ברמת הפריון בין ישראל למדינות ה-OECD בכך ששיעור ההשקעה בישראל יחסית נמוך.¹⁸

מלבד נכסים (פיזיים או רוחניים) שהמגזר העסקי רוכש ומחזיק בהם, נהוג לאמוד גם את **ההשקעות הציבוריות**, ובעיקר את **ההשקעות בתשתיות תחבורה, אנרגיה ותקשורת**. תשתיות תחבורה, אנרגיה ותקשורת איכותיות תורמות לחברות, עסקים ופרטים לבצע את עבודתם באופן יעיל יותר, החל מקיצור זמני נסיעה, דרך הקטנת עלויות אנרגיה, וכלה בהעברת נתונים מהירה יותר. על פי מחקר של בנק ישראל משנת 2019, ההשקעה של השקעה ציבורית בתשתיות היא בעלת פוטנציאל תרומה משמעותי ומתמשך וגדולה מפוטנציאל התרומה של ההשקעה בהון פיזי עסקי.¹⁹ במחקר של קרן המטבע משנת 2014 נמצא כי גידול של אחוז תוצר בהשקעה ציבורית יוביל לגידול של 1.5% ברמת התוצר כעבור ארבע שנים.²⁰ כמו כן, לפי בנק ישראל, גם אם ההשקעה הנוכחית בחלק מתחומי התשתיות הציבוריות סבירה במונחי אחוזי תוצר בהשוואה למדינות ה-OECD, יש להגדילו אם מעוניינים לשמור על קצב צמיחת תוצר דומה למדינות ה-OECD, ובוודאי אם רוצים להגדיל את קצב הצמיחה. זאת בשל קצב צמיחה האוכלוסייה היחסית גדול בישראל, שמוביל להקטנה ברמת ההון לנפש, ובשל מלאי תשתיות התחבורה הנמוך המאפיין כיום את ישראל.²¹

בדוח של מבקר המדינה משנת 2019 צוין כי הצפיפות בכבישים בישראל גבוהה פי 3.5 מממוצע מדינות ה-OECD וכי התמשכות הנסיעות "פוגעת בפריון העבודה, מביאה לאי-מיצוי הפוטנציאל של התוצר המקומי הגולמי ושל ההכנסות ממיסים".²² חוקרים ממכון אהרן למדיניות כלכלית מהמרכז הבינתחומי העריכו כי אובדן התוצר השנתי בשנת 2016 עקב אובדן זמן מגודש בכבישים היה כ-49 מיליארד ש"ח, ובשנת 2040 צפוי לגדול לכ-100 מיליארד ש"ח.²³

¹⁵ שם, לוח 3.1.

¹⁶ יובל מזר, מחלקת המחקר בבנק ישראל, דוא"ל, 30 ביוני 2015.

¹⁷ בנק ישראל, דין וחשבון לשנת 2018, פרק ה' - הפריון ומיומנויות היסוד של העובדים בישראל: השוואה בין לאומית, מרץ 2019, עמ' 127.

¹⁸ בנק ישראל, דוח שנתי 2012, תיבה ב'1 - פריון העבודה בישראל מפרספקטיבה בין-לאומית, מרץ 2013.

¹⁹ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה, אוגוסט 2019, עמ' 31.

²⁰ שם.

²¹ שם, עמ' 31-32.

²² מבקר המדינה, משבר התחבורה הציבורית דוח ביקורת מיוחד, פורסם במרץ 2019, פתח דבר, עמ' 1.

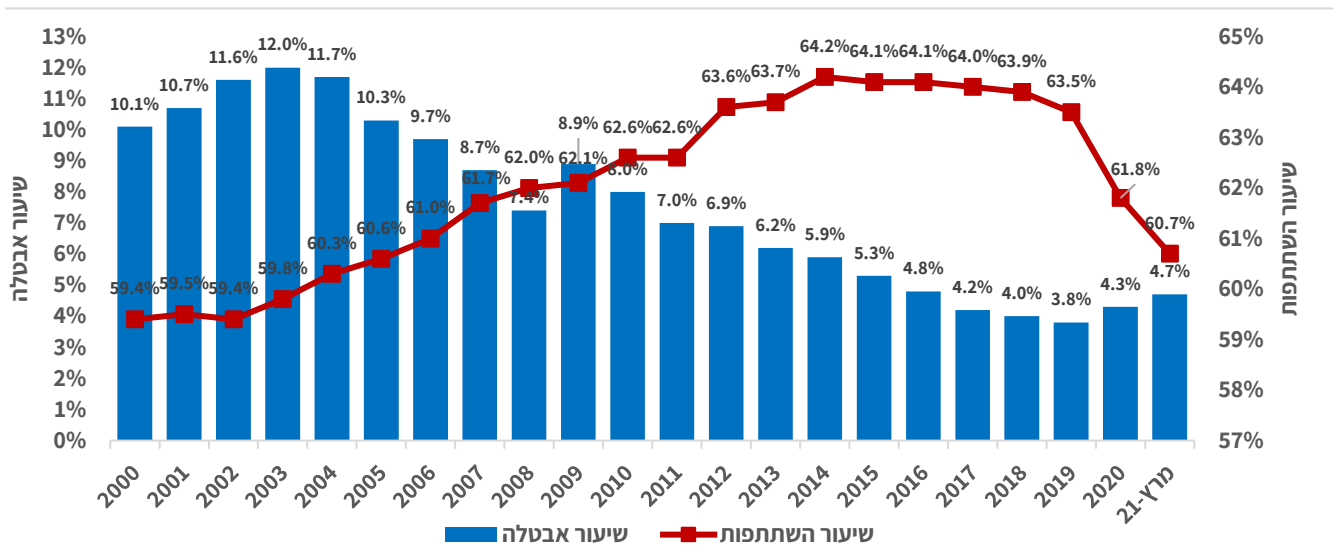
²³ עומר מואב ושני שרייבר, כיצד ניתן לצמצם את הצפיפות בכבישים על ידי אימוץ אגרות גודש, מכון אהרן למדיניות כלכלית, דצמבר 2017.

על פי בנק ישראל,
ההשקעה של השקעה
ציבורית בתשתיות על
העלאת פריון
העבודה היא בעלת
פוטנציאל תרומה
משמעותי ומתמשך,
וגדולה מפוטנציאל
התרומה של
ההשקעה בהון פיזי
עסקי

3.2 הון אנושי

ככלל, המשק הישראלי נמצא ברמות תעסוקה גבוהות, גם ביחס למדינות מפותחות אחרות (טרם משבר הקורונה).²⁴ בתרשים 4 שלהלן מוצגים שיעורי ההשתתפות בשוק העבודה מגיל 15 ואילך ושיעורי האבטלה במשק משנת 2000 עד מרץ 2021.

תרשים 4 – שיעורי השתתפות בשוק העבודה ושיעורי אבטלה בישראל, ספטמבר 2020²⁵

בתרשים אפשר לראות כי שיעור ההשתתפות בשוק העבודה (של בני 15 ומעלה) עלה מ-59.4% בשנת 2000 ל-63.5% בסוף שנת 2019, ושיעור האבטלה ירד מ-10.1% בשנת 2000 ל-3.8% בסוף שנת 2019. מנתונים אלו אפשר להסיק שחל שיפור ניכר בשוק העבודה בשני העשורים האחרונים ושהתעסוקה כמעט מלאה. עם פרוץ מגפת הקורונה וסגירת העסקים, שיעור ההשתתפות ירד ושיעורי האבטלה עלו, ולכך נוספים מועסקים רבים שנמצאים בתקופת חל"ת ואינם נחשבים מובטלים. בהשוואה בין-לאומית, שיעורי ההשתתפות בישראל גבוהים יחסית למדינות ה-OECD ושיעורי האבטלה נמוכים. בשנת 2019, שיעור התעסוקה בישראל היה 63.5% ובמדינות ה-OECD – 61.3% – בממוצע. שיעור האבטלה בישראל בשנת 2019 היה כאמור 3.8%, לעומת 5.4% בממוצע מדינות ה-OECD.²⁶

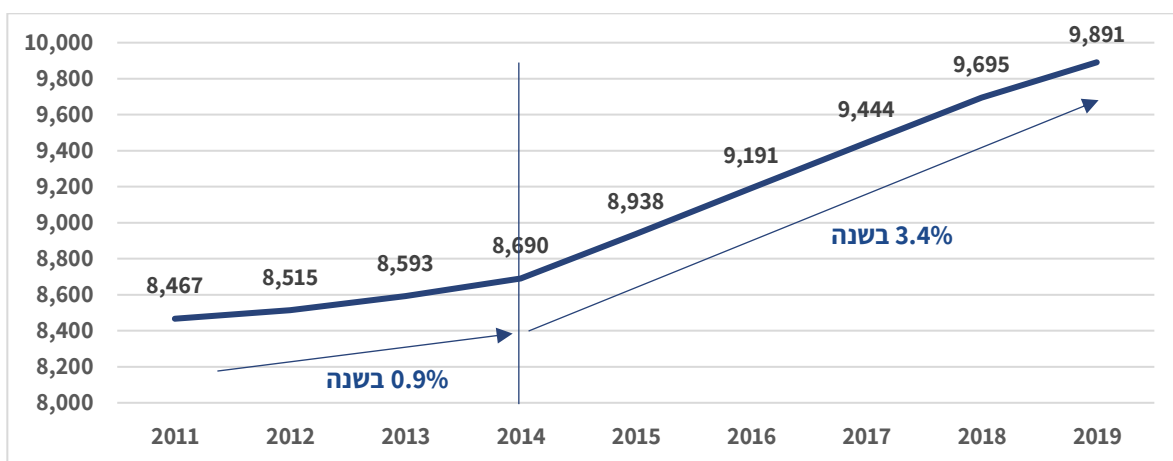
הגדלה של מספר העובדים צפויה להגדיל את סך התוצר, אולם התוצר לשעת עבודה עשוי לגדול בקצב מתון יחסית או אף לקטון במקרה שבו רוב המצטרפים החדשים לשוק העבודה הם בעלי

²⁴ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), אוגוסט 2019, עמ' 13.
²⁵ הלמ"ס, [נתונים מסקר כוח אדם לשנת 2018](#), [ירחון סקר כוח אדם ינואר 2021 – לוח 1](#), [נתונים מסקר כוח אדם לחודש מרץ 2021](#), כניסה: 3 במאי 2021.

²⁶ OECD, [ALFS Summary tables: Rate of Unemployment as % of Labour Force](#), 2019, accessed: May 10th 2021; OECD, [Labour force participation rate](#), 15 year-olds or more, % in same age group, 2019, accessed: May 10th 2021.

מיומנויות נמוכות יחסית. בעקבות הגדלת היצע העבודה בעשור האחרון חל גידול איטי יחסית בפריון העבודה; שכן, רבים מן המצטרפים החדשים לכוח העבודה הם בעלי ניסיון תעסוקתי מועט, השכלה נמוכה ופריון עבודה נמוך. ממחקר שנערך בעבר במשרד הכלכלה עולה כי השכר למשרה פנויה²⁷ היה כ-60% מהשכר הממוצע במשק.²⁸ **התוספת של מאות אלפי עובדים חדשים שרובם מקבלים שכר נמוך יחסית עשויה להסביר את העלייה המתונה ואף כמעט קיפאון בשכר הממוצע במשק בשנת 2014**, למרות הסכמי שכר וזחילת שכר אוטומטית (בשל עלייה בדרגות וותק) בחלק ממגזרי המשק. הירידה בשיעור האבטלה והמשך הביקוש לעובדים, בד בבד עם עלייה חדה בשכר המינימום, הביאו לגידול ריאלי בשכר במשק החל בשנת 2015, כמוצג בתרשים 5 שלהלן.

תרשים 5 - שכר ממוצע בשנים 2011 עד 2019 (בש"ח לחודש, מחירים קבועים)²⁹

אפשר לראות כי בשנים 2011 עד 2019 שיעור השינוי השנתי הממוצע בשכר הריאלי היה 2.5%. בשנים 2011 עד 2014 שיעור השינוי השנתי הממוצע היה 0.9%, ובשנים 2014 עד 2019 חלה קפיצת מדרגה לכ-3.4%. כך, בשלב ראשון עלו שיעורי התעסוקה, בעיקר של עובדים לא מיומנים, וגידול בשכר, והפריון היה מתון יחסית. בשלב שני, לאחר הידוק שוק העבודה ושפל היסטורי בשיעור האבטלה, נוצר עודף ביקוש לעובדים, והדבר הביא לעלייה בשכר ובפריון בקצב מהיר יותר.

ישראל נחשבת למדינה שבה **שיעורי ההשכלה גבוהים** לעומת מדינות אחרות. בשנת 2019, כ-50% מהאוכלוסייה בישראל הייתה בעלת השכלה שלישונית (תואר אקדמי או השכלה על-תיכונית עם תעודה), לעומת 38% בממוצע ה-OECD.³⁰ וכן כ-12.1% מהאוכלוסייה בישראל בשנת 2019 הייתה מעוטת השכלה (ללא השכלה תיכונית), לעומת כ-22.1% בממוצע במדינות ה-OECD. לשיעורי ההשכלה הגבוהים יחסית בישראל יש השפעה על צמצום הפער הפער ברמת

²⁷ משרה פנויה מוגדרת כמשרה אשר המעסיק מחפש באופן פעיל עובדים מחוץ לארגון כדי לאישה.

²⁸ מינהל מחקר וכלכלה, משרד הכלכלה, [מבנה משלחי יד במשרות פנויות בשכר נמוך ובשכר גבוה במגזר העסקי](#), 4 באוקטובר 2010.

²⁹ הלמ"ס, [מאגר הנתונים המרכזי](#), שכר למשרת שכיר במחירים קבועים, כניסה: 10 במאי 2021.

³⁰ משרד החינוך, [מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בין-לאומית](#), על פי EAG2020, 8 בספטמבר 2020, עמ' 137.

פריון העבודה. במחקר שנערך בבנק ישראל נמצא כי אפשר לתלות כ-40% מהצמיחה בתוצר לנפש בישראל בעלייה ברמת ההשכלה מאמצע שנות השבעים (בין היתר בגין רפורמה שהביאה להקמת עשרות מכללות אקדמאיות ברחבי הארץ והגדילה את הנגישות להשכלה גבוהה). ואולם, תרומת ההשכלה לפריון העבודה הולכת ופוחתת, בשל מיצוי היכולת להגדיל את מספר שנות הלימוד.³¹

מלבד ההשכלה, נהוג לאמוד את **מיומנויות העובדים** המסייעות להם בהשתלבות בשוק העבודה באמצעות סקר PIAAC הבין-לאומי.³² בסקר נבחנות מיומנויות יסוד בתחומי הקריאה, חשיבה כמותית ופתרון בעיות בסביבת עבודה מתוקשבת, בכ-30 מדינות OECD בקרב בגירים בני 15-65.³³ המחזור הראשון של הסקר נערך בשנים 2014-2015, כמוצג בלוח 2 שלהלן.

לוח 2 – תוצאות מבחני PIAAC בשנת 2014-2015³⁴

מדד	ישראל	ממוצע OECD	פער
אוריינות קריאה	255	268	-4.9%
אוריינות מתמטית	251	263	-4.6%
פתרון בעיות בסביבה ממוחשבת	274	279	-1.8%

אפשר לראות כי במחזור הראשון של הסקר בשנים 2014-2015 ממוצע הציונים בישראל היה **נמוך** ממוצע ה-OECD בכל אחד משלושת התחומים שנמדדו. באוריינות קריאה ישראל דורגה במקום ה-28 מקרב 34 מדינות; באוריינות מתמטית במקום ה-29 מבין 34 מדינות, ובפתרון בעיות בסביבה ממוחשבת – במקום ה-24 מבין 29 מדינות. כמו כן, עלה בסקר כי הפער בין בעלי הציונים הגבוהים לנמוכים בישראל הוא גדול במיוחד (בכלל האוכלוסייה) וכי יש פער בין נבחנים יהודים שלהם ממוצע ציונים הדומה לממוצע ה-OECD ובין נבחנים ערבים שלהם ציונים נמוכים במידה ניכרת בכל הרמות.³⁵ בהשוואה בין האוכלוסייה היהודית החרדית ליהודית הלא-חרדית נמצא כי ממוצע הציונים היה יחסית דומה באוריינות קריאה ובאוריינות מתמטית, ואילו בפתרון בעיות בסביבה ממוחשבת קיים פער משמעותי. כ-37% מקרב הנבחנים היהודים הלא-חרדים סווגו באחת משתי הרמות הגבוהות של הבחינה בסביבה הממוחשבת, לעומת כ-19% מהנבחנים החרדים. כ-8.5% מהנבחנים היהודים הלא-חרדים סווגו כמי שנכשל או חסר ניסיון בסיסי במחשבים, לעומת 14% מהנבחנים היהודים החרדים.³⁶

³¹ בנק ישראל, [הקשר בין איכות ההשכלה לצמיחה: ישראל בהשוואה לעולם](#), יוני 2015; משרד החינוך, [מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בין-לאומית](#), על פי EAG2020, 8 בספטמבר 2020, עמ' 138.

³² The Program for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC).

³³ משרד החינוך, רשות ארצית למדידה ולהערכה, PIAAC, כניסה: 9 בנובמבר 2020.

³⁴ הלמ"ס, [ממצאים ראשוניים מתוך סקר מיומנויות בוגרים בישראל 2014-2015](#), 28 ביוני 2016.

³⁵ שם.

³⁶ שם, עמ' 17.

כ-8% מכוח העבודה הישראלי מורכב מעובדים לא ישראלים (פלסטינים ועובדים זרים) בעלי מיומנויות נמוכות. העסקה נרחבת שלהם מורידה את הפריון ואינה מעודדת אימוץ טכנולוגיות על ידי מעסיקים

יתרה מכך, גם רמות המיומנויות של **עובדים שאינם ישראלים** אך מועסקים במשק הישראלי משפיעות על צמיחת התוצר ופריון העבודה. על פי ההערכות, כ-8% מכוח העבודה בישראל מורכב מעובדים לא ישראלים, ובהם עובדים מהרש"פ ועובדים זרים המגיעים באשרת עבודה.³⁷ רובם המכריע הם עובדים ללא השכלה גבוהה ובעלי מיומנויות נמוכות המועסקים בענפים שבהם בדרך כלל עובדים בעבודות פיזיות כגון חקלאות, בנייה, סיעוד, ניקיון, אירוח והסעדה. רק מקצתם הם עובדים זרים מומחים המועסקים בשכר גבוהה ובמקצועות עתירי ידע. לפי חישובי הלמ"ס, הפריון בישראל ללא עובדים זרים עולה, וכשהם לא נכללים בחישוב הפער בין ישראל לממוצע ב-OECD, הפער קטן. המשמעות היא שפריון העבודה ללא עובדים זרים תלוי במשקל העובדים הזרים בכלל העובדים בכל מדינה ובפריון שלהם לעומת הפריון של שאר העובדים. מלבד ההשכלה והמיומנויות הנמוכות הבסיסיות של העובדים, העסקה נרחבת שלהם לא מעודדת מעסיקים וחברות לאמץ טכנולוגיות מתקדמות ולפתח את ההון האנושי, ועל כן מגבילה את קצב צמיחת פריון העבודה והשכר בענפים אלו.³⁸

העלאה של מיומנויות עובדים והתאמתם לשוק התעסוקה מתרחשת, בין היתר, על ידי **הוצאה ממשלתית פעילה בשוק העבודה**. הוצאה ממשלתית גבוהה על מדיניות פעילה, ובכללה הוצאה על הכשרות מקצועיות ועל התאמת מקומות עבודה לקבוצות אוכלוסייה ייחודיות, עשויה להביא להגדלת פריון העבודה. לפי הנתונים, בשנת 2018 הייתה ההוצאה על פעילות פעילה מתוך התוצר בישראל **0.16%**, לעומת 1.89% בדנמרק, 1.10% בשבדיה, 0.94% בפינלנד ו- **0.48%** במדינות ה-OECD בממוצע.³⁹ ההוצאה הממשלתית הפעילה בשוק העבודה קטנה בישראל בעשור האחרון – ולשם השוואה, **בשנת 2009 הייתה 0.20%** מהתוצר.⁴⁰ ייתכן כי הוצאה גבוהה יותר על מדיניות פעילה בשוק העבודה תביא לשיפור בפריון העבודה. בכנס קיסריה לשנת 2013 הוצג מחקר מדיניות שלפיו שלב הגדלת שיעור התעסוקה הצלוח, אך רוב המצטרפים לשוק העבודה משתכרים שכר נמוך יחסית. על כן, הומלץ לשים דגש על העלאת הפריון של עובדים קיימים ושל מצטרפים לשוק העבודה, בין השאר באמצעות הגדלת ההשקעה הממשלתית הפעילה בשוק העבודה.⁴¹ בדוח משנת 2019 של זרוע התעסוקה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים נכתב כי יש להשקיע בפיתוח מדיניות פעילה בשוק העבודה בעבור כמחצית מתושבי ישראל המאופיינים בהשכלה נמוכה, שכר נמוך ותוצר נמוך לשעת

³⁷ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), אוגוסט 2019, עמ' 39.
³⁸ אג'נדה כלכלית-חברתית לישראל 2008–2010, [דוח הוועדה לעידוד תעסוקת ישראלים והקטנת מספר העובדים הזרים בחקלאות בראשות פרופסור צבי אקשטיין](#), ינואר 2010.

³⁹ OECD, [Public expenditure and participant stocks on LMP](#), accessed: May 3rd 2021.

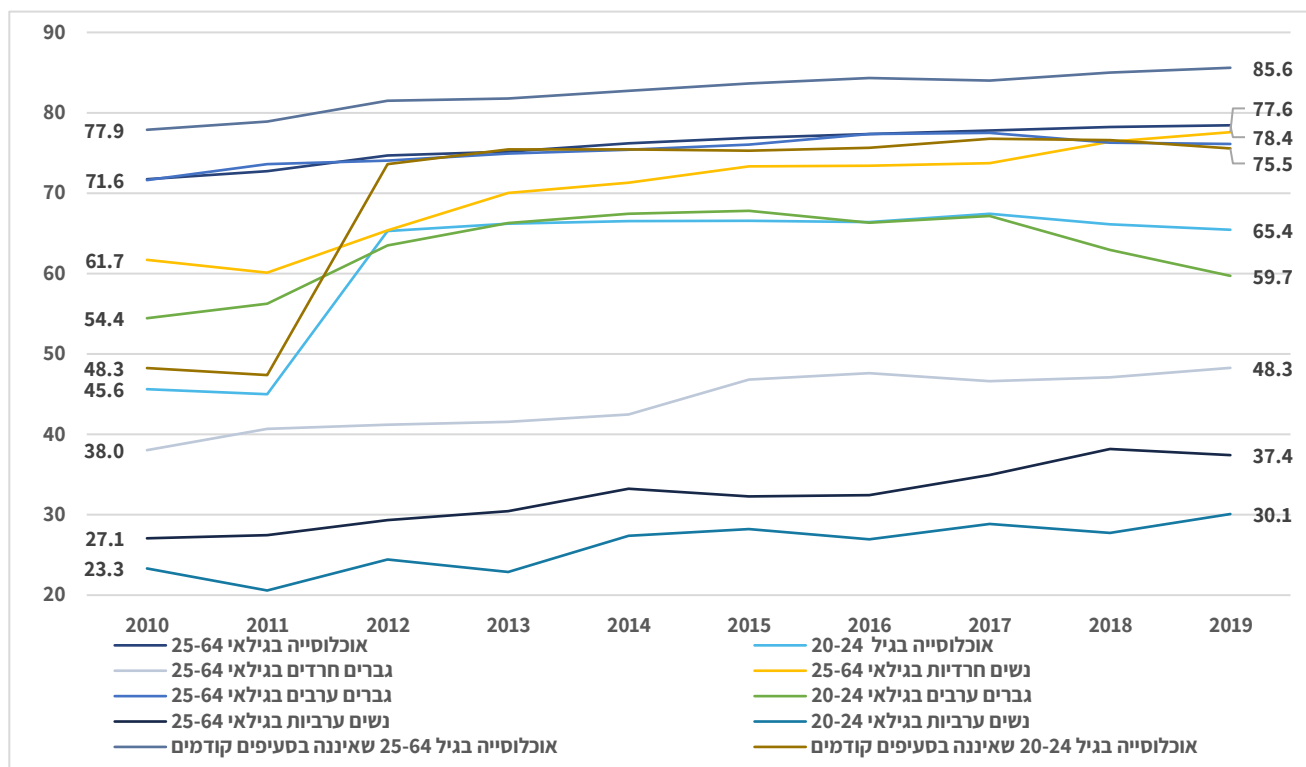
⁴⁰ שם.

⁴¹ המכון הישראלי לדמוקרטיה, [מעידוד תעסוקה לעידוד פריון](#), 2013.

עבודה, וזאת כדי "להעלות את רמת החיים בישראל, להגדיל את התוצר לנפש, לצמצם את הפערים בתוך החברה הישראלית, ואת הפערים בין ישראל ובין המדינות המפותחות".⁴²

ביולי 2010 קבעה הממשלה יעדי תעסוקה לשנים 2010–2020 על בסיס המלצות ועדה בראשות פרופ' צבי אקשטיין, אז המשנה לנגיד בנק ישראל, שהוקמה לשם בחינת מדיניות התעסוקה בישראל.⁴³ בתרשים 6 מוצג השינוי בשיעור התעסוקה במגזרים השונים.

תרשים 6 - השינוי במגזרי התעסוקה במגזרי אוכלוסייה (באחוזים)⁴⁴

אפשר לראות כי בעשור האחרון חלה עלייה בשיעור התעסוקה בכל המגזרים. העליות הבולטות הן בגילאי 20–24 שאינם משתייכים למגזר (27.3 נקודות אחוז), כל גילאי 20–24 (19.8), נשים חרדיות בגיל 25–64 (15.9) ונשים ערביות בגיל 25–64 (10.3). בלוח 3 מוצגים יעדי התעסוקה לשנת 2020 לפי סעיפים בהחלטת הממשלה ושיעור התעסוקה בשנת 2019.

לוח 3 - יעדי התעסוקה בהחלטת הממשלה לפי סעיפים ושיעור התעסוקה בשנת 2019⁴⁵

סעיף בהחלטה	מגזר אוכלוסייה	יעד 2020	2019	פער
סעיף 1 א 2	אוכלוסייה בגיל 25–64	76.5	78.4	1.9
סעיף 2 א 2	אוכלוסייה בגיל 20–24	56.0	65.4	9.4
סעיף 2 ב 1	גברים חרדים בגיל 25–64	63.0	48.3	-14.7

⁴² משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, שוק העבודה בישראל - תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה, יולי 2019, עמ' 38.

⁴³ החלטה מס' 1994 של הממשלה ה-32, הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010–2020, 15 ביולי 2010; הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה - דו"ח סופי, 3 ביולי 2010.

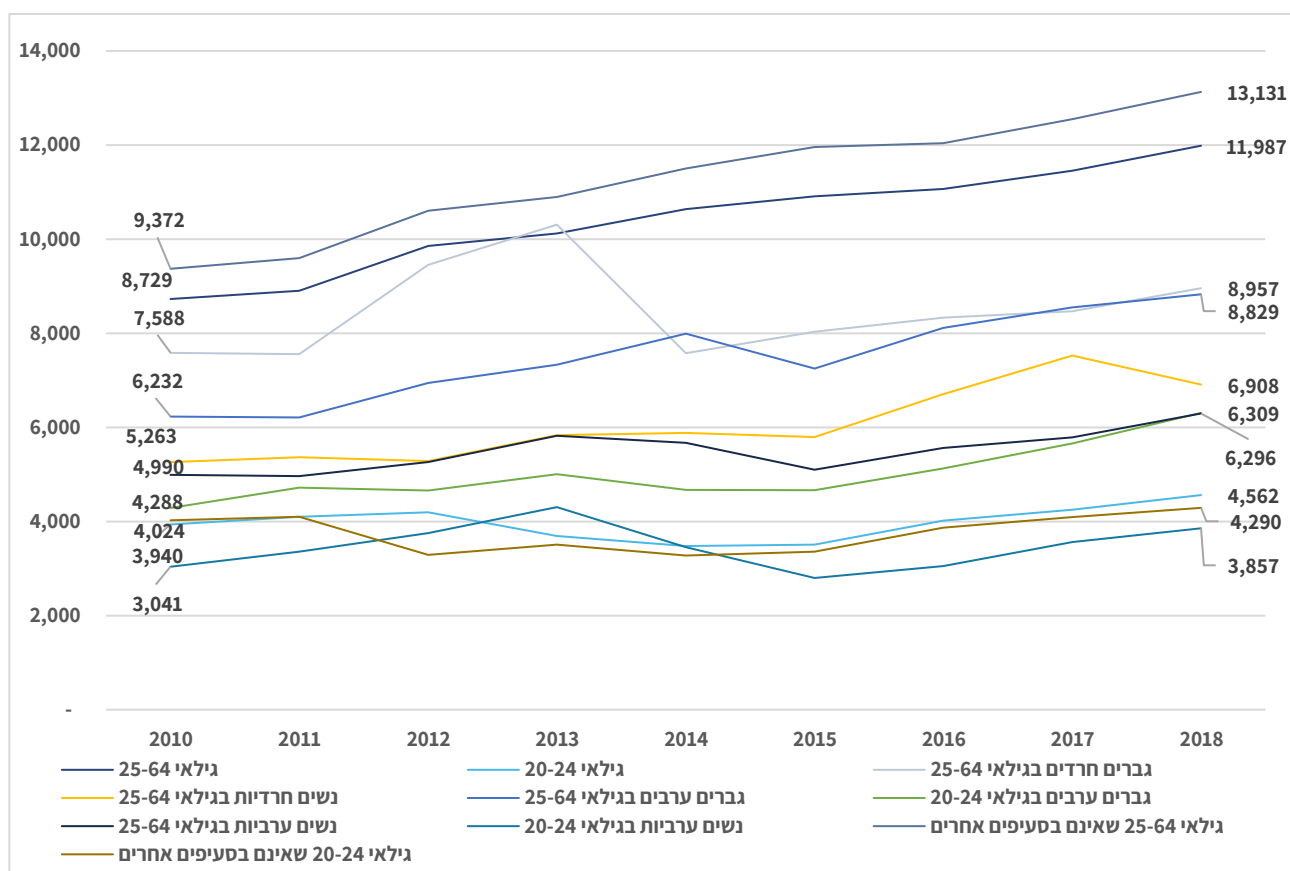
⁴⁴ מרק פלדמן, הלמ"ס, יעדי תעסוקה רבעון ראשון 2020, דוא"ל, 30 באפריל 2020.

⁴⁵ ש.ש.

סעיף בהחלטה	מגזר אוכלוסייה	יעד 2020	2019	פער
סעיף 2 ב 2	נשים חרדיות בגיל 25-64	63.0	77.6	14.6
סעיף 2 ב 3 א	גברים ערבים בגיל 25-64	78.0	76.1	-1.9
סעיף 2 ב 3 ב	גברים ערבים בגיל 20-24	65.0	59.7	-5.3
סעיף 2 ב 4 א	נשים ערביות בגיל 25-64	41.0	37.4	-3.6
סעיף 2 ב 4 ב	נשים ערביות בגיל 20-64	42.0	30.1	-11.9
סעיף 2 ב 6 א	אוכלוסייה בגיל 25-64 שאיננה בסעיפים אחרים	83.0	85.6	2.6
סעיף 2 ב 6 ב	אוכלוסייה בגיל 20-64 שאיננה בסעיפים אחרים	57.0	75.5	18.5

אפשר לראות כי בחמישה סעיפים בהחלטת הממשלה יעד שיעור התעסוקה לשנת 2020 **הושג** בשנת 2019 – אוכלוסייה בגיל 20-64 שאיננה בסעיפים אחרים (**18.5** נקודות אחוז), נשים חרדיות בגיל 25-64 (**+14.6**), אוכלוסייה בגיל 20-24 (**+9.4**), אוכלוסייה בגיל 25-64 שאיננה בסעיפים אחרים (**+2.6**) וכלל האוכלוסייה בגיל 25-64 (**+1.9**). בחמישה סעיפים יעד שיעור התעסוקה **לא הושג** – גברים חרדים בגיל 25-64 (**-14.7**), נשים ערביות בגיל 20-64 (**-11.9**), גברים ערבים בגיל 20-24 (**-5.3**), נשים ערביות בגיל 25-64 (**-3.6**) וגברים ערבים בגיל 25-64 (**-1.9**). בתרשים 7 מוצגים נתונים על השינוי בשכר הממוצע ברוטו בין השנים 2010 ל-2018 לפי מגזר.

תרשים 7 – נתונים על השינוי בשכר הממוצע לפי מגזר⁴⁶

מהנתונים אפשר להסיק שתי תובנות: בשנים האחרונות חל גידול בשכר בכל המגזרים, ובעיקר בקרב גברים ערבים בגיל 20–24 (47.1%), גברים ערבים בגיל 24–64 (41.7%), גילאי 25–64 שאינם במגזרים אחרים (40.1%) ונשים בגיל 25–64 (40%). הגידול המתון היה בקרב גילאי 20–24 (15.8%) ובקרב גברים חרדים בגיל 25–64 (18.1%); קיימים פערי שכר גבוהים בין המגזרים השונים.

מדיניות התעסוקה בעשור האחרון התמקדה בעיקר **בהעלאת שיעורי התעסוקה** באמצעות צמצום הטבות מנגנון דמי אבטלה, כגון תבחינים לקבלת דמי אבטלה, גובה דמי האבטלה ותקופת התשלום, בד בבד עם העלאת שכר המינימום. בשל כך, בין היתר, הצטרפו לשוק העבודה מאות אלפי עובדים בעלי ניסיון, השכלה ומיומנויות נמוכות, ללא הכשרות מקצועיות מתאימות. בתקופת משבר הקורונה, נפלטו עובדים אלו ראשונים משוק העבודה (ראו סעיף 5 להלן). מאפיין זה חשוב להבנת כלי הסיוע הנחוצים לשם חזרתם לעבודה – בעיקר הכשרות מקצועיות.

מסיכום הנתונים על שיעורי תעסוקה ועל שכר ברוטו לפי מגזר אפשר ללמוד כי **ביעורי התעסוקה הפערים נמוכים יחסית ובשכר ברוטו הפערים גדולים יחסית**. לפערים אלו, בייחוד לפערים בשכר, יש השפעה על פריון העבודה של המגזרים השונים בישראל.⁴⁷ על פי דוח של בנק ישראל משנת 2019, פריון העבודה של הגברים החרדים נמוך בכ-60% מפריון העבודה של גברים יהודים לא חרדים. פריון העבודה של גברים ערבים נמוך בכ-50% מזה של גברים יהודים לא חרדים. פריון העבודה של נשים חרדיות נמוך בכ-40% מזה של נשים יהודיות לא חרדיות, ופריון העבודה של נשים ערביות נמוך בכ-50% מזה של נשים יהודיות לא חרדיות. פערים אלו נובעים ברובם מרמת השכלה נמוכה ורמת מיומנויות נמוכה.⁴⁸ מסימולציה שערך בנק ישראל באמצעות "מודל הצמיחה ארוכת הטווח" עולה כי אילו ההשכלה של גברים חרדים הייתה שוות ערך ל-12 שנות לימוד, אזי פריון העבודה הממוצע במשק היה עולה בכ-2.5%.⁴⁹

בשנת 2019 הוקמה ועדה נוספת לגיבוש **יעדי תעסוקה 2030**, בראשות פרופ' אקשטיין. הוועדה הגישה את הדוח המסכם שלה באוגוסט 2020, ובו המליצה, בין היתר, לשים דגש על **איכות העבודה והעלאת שכר**, בד בבד עם המשך העלאת שיעורי התעסוקה; זאת באמצעות הרחבת היקף ההכשרות המקצועיות ותמרוץ כספי של המכונים להכשרות מקצועיות, לשם שיפור מיומנויות העובדים.⁵⁰

⁴⁷ לפי בנק ישראל, בהיעדר מדידה של פריון ברמת הפרט, עושים שימוש בשכר של הפרט כאומדן לפריון העבודה שלו. להרחבה ראו: בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), נספח נ' 1, עמ' 51.

⁴⁸ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), נספחים נ' 1 ונ' 2, עמ' 51. שם.

⁵⁰ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דו"ח מסכם](#), אוגוסט 2020; [המלצות ועדת התעסוקה 2030 – המלצות צוות יעדי תעסוקה, פריון ושינויים מבניים](#), מרץ 2018.

3.3 מבנה ענפי

לענפי ייצור שונים רמות שונות של פריון עבודה. בישראל **ענפי הייצור המאופיינים בפריון עבודה גבוה** הם שירותי מחשוב, מחקר ופיתוח ותעשייה בתחומים מסוימים, וענפי הייצור המאופיינים בפריון עבודה נמוך הם מסחר סיטונאי, בינוי ושירותי אירוח. השפעת ההבדלים בין הענפים על פער פריון העבודה בין ישראל לעולם תלויה במשקל הענף בתעסוקה ובמשקל תוצר בהשוואה לכל המשק. בלוח 4 שלהלן מוצגים חמשת הענפים בעלי התרומה החיובית הגבוהה ביותר לפריון העבודה, ואחריהם חמשת הענפים בעלי התרומה השלילית ביותר לפריון העבודה, מול מדינות ה-OECD, וכן משקלם בתעסוקה ובתוצר.

לוח 4 – ענפים עיקריים שיש להם תרומה חיובית ושלילית לפערי הפריון (2014)⁵¹

משקל בתוצר	משקל בתעסוקה	תרומה לפער הפריון מול ה-OECD (נק' אחוז)	ענף
חמשת הענפים עם התרומה החיובית הגבוהה ביותר לפער הפריון			
6.76%	3.19%	+3.21	שירותי מחשוב ומידע
1.00%	0.12%	+0.66	כרייה וחציבה
2.30%	0.74%	+0.29	חשמל ומים
1.20%	1.10%	+0.23	מסחר בכלי רכב ותיקונים
2.03%	1.05%	+0.09	מחקר ופיתוח
חמשת הענפים עם התרומה השלילית הגבוהה ביותר לפער הפריון			
4.33%	3.79%	-1.08	מסחר סיטונאי
5.91%	7.92%	-1.08	בינוי
2.98%	5.43%	-0.70	שירותים אדמיניסטרטיביים
1.44%	1.89%	-0.68	ביטוח ופנסיה
2.18%	4.90%	-0.56	שירותי אוכל ואירוח

ענף שירותי מחשוב ומידע (היי-טק) הוא בעל התרומה החיובית הגדולה ביותר לפריון העבודה בישראל

אפשר לראות כי שירותי מחשוב ומידע (היי-טק) הוא ענף שיש לו תרומה חיובית גדולה לפריון העבודה בישראל. יתר על כן, אומנם משקלו בתעסוקה הוא רק 3.19% מכלל המועסקים, אך התרומה שלו לתוצר היא יותר מפי שניים – 6.76%. כמו כן, ביתר הענפים שלהם תרומה חיובית (כרייה וחציבה, חשמל ומים, מסחר בכלי רכב, מחקר ופיתוח), משקל התוצר גבוה ממשקלם בתעסוקה. לעומת זאת, בענפים שבהם התרומה לפריון העבודה היא השלילית ביותר (מסחר סיטונאי, בינוי, שירותים אדמיניסטרטיביים, ביטוח ופנסיה, שירותי אוכל ואירוח), משקל התוצר קטן ממשקל המועסקים. לדוגמה, ענף הבינוי, שבו כ-8% מכלל המועסקים, תורם רק כ-6% לתוצר, ומשקלו בתוצר של ענף שירותי האוכל והאירוח, שבו כ-5% מהמועסקים, הוא כ-2.2%. ההבדל בפריון העבודה בענפים נעוץ, בין היתר, באימוץ טכנולוגיות מתקדמות, בעובדים בעלי הון אנושי גבוה ובהשקעה בהון פיזי, אך לא רק. במחקר של מרכז טאוב נמצא כי **שיעור התחרותיות והחשיפה לייבוא** נמצא כבעל יכולת הסבר להתרחבות פערי הפריון בענפים עם פריון נמוך.⁵² ענפים בלתי סחירים וענפים סחירים המוגנים מפני יבוא מתחרה והמשרתים

⁵¹ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), איור 1.5, אוגוסט 2019.
⁵² איתן רגב וגלעד ברנד, מרכז טאוב, [הגורמים להתרחבות פערי הפריון בין ישראל ל-OECD: השוואה ענפית רב-שנתית](#), דצמבר 2015.

**ענפים בלתי סחירים
וענפים סחירים
המוגנים מפני יבוא
מתחרה והמשרתים
את השוק המקומי,
מאופיינים בצמיחה
איטית של פרוין
העבודה בהשוואה
לאותם ענפים
במדינות אחרות**

את השוק המקומי מתאפיינים בצמיחה איטית של פרוין העבודה לעומת אותם ענפים במדינות אחרות. לעומת זאת, ענפים המתחרים ישירות במתחרים רבים בעולם מחייבים את החברות הפועלות בענף לאמץ טכנולוגיות מתקדמות כדי לשפר את כושר התחרותיות. לפי דוח הוועדה להגברת התחרות במשק,⁵³ רמת התחרות בישראל נמוכה בשל ריבוי של קבוצות עסקיות השולטות במגוון רחב מאוד של שווקים. לפי מחקרי בנק ישראל, פתיחת המשק לסחר בין-לאומי מאפשרת התמחות בייצור ויצוא מוצרים ושירותים שבהם יש למדינה יתרון יחסי, לעומת יבוא של מוצרים ושירותים שבהם יש למדינות אחרות יתרון יחסי, ובכך משפרת את הרווחה ומגדילה את הפריון. לעומת זאת, העלאת מכסים גוררת פגיעה ברווחה וירידה בתוצר ובפריון.⁵⁴

3.4 עצימות העבודה

מספר **שעות העבודה השנתי במדינות** ה-OECD בשנת 2019 היה 1,658 שעות למועסק בממוצע, לעומת כ-1,898 בישראל – גבוה בכ-**14.4%**.⁵⁵ בשנת 2019, מספר שעות העבודה השבועי למועסק בישראל היה 40.6 בממוצע, לעומת 37.0 בממוצע במדינות ה-OECD.⁵⁶ לפי מחקרים, המתאם בין מספר שעות העבודה למועסק לבין רמת הפריון לשעת עבודה הוא שלילי באופן מובהק (-0.85).⁵⁷ ההנחה היא שהיעילות פוחתת ככל שעולה היקף העבודה בגין שחיקה ועייפות. עם זאת, תיתכן גם סיבתיות הפוכה: במדינות שבהן פרוין העבודה נמוך, המועסקים עובדים יותר שעות כדי להגיע לרמת החיים הרצויה, ובמדינות שבהן פרוין העבודה גבוה המועסקים עובדים פחות ומעדיפים יותר פנאי. בתרשים 8 שלהלן מוצגות שעות העבודה השנתיות לצד פרוין העבודה (תוצר לשעת עבודה בדולרים שווי כוח קנייה) במדינות ה-OECD.

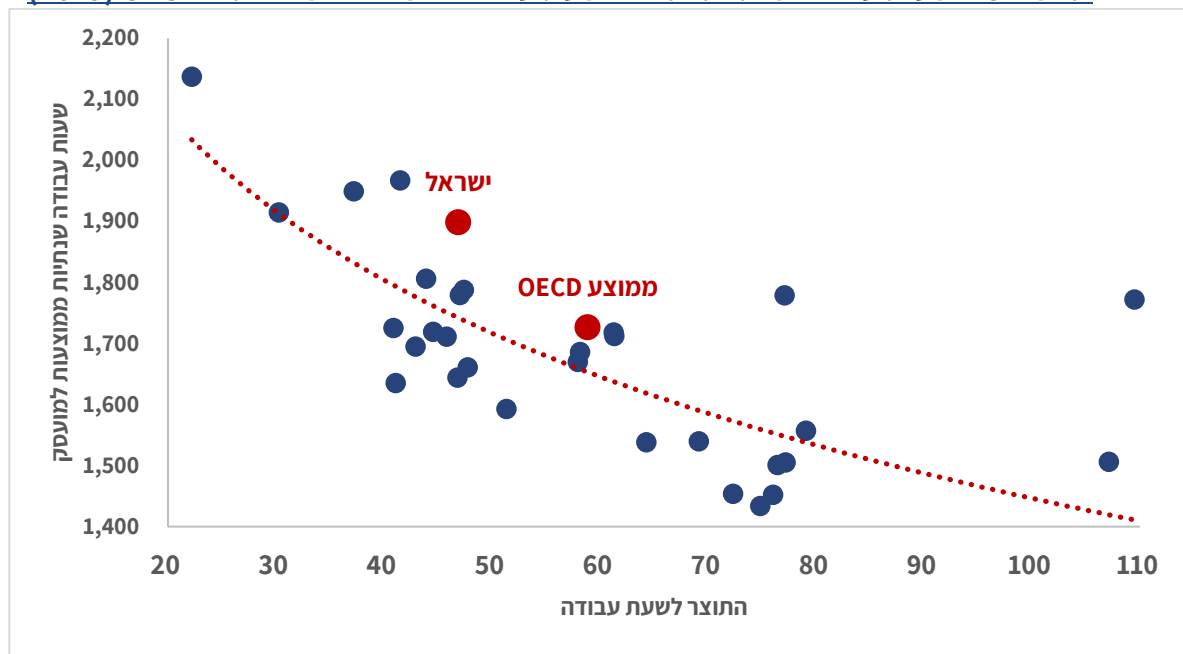
⁵³ משרד האוצר, [הוועדה להגברת התחרותיות במשק](#), מרץ 2012.

⁵⁴ בנק ישראל, [דוח בנק ישראל לשנת 2018](#), עמ' 168-180, מרץ 2019.

⁵⁵ OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#): Average hours worked per person employed, 2019, accessed: November 10th 2020.

⁵⁶ OECD, [Average usual weekly hours worked on the main job](#), accessed: November 9th 2020. Dependent employment, total declared employment.

⁵⁷ איתן רגב וגלעד ברנד, [הגורמים להתרחבות פערי הפריון בין ישראל ל-OECD: השוואה ענפית רב-שנתית](#), דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2015, מרכז טאוב, עמ' 207.

תרשים 8 – שעות עבודה שנתיות ותוצר לשעת עבודה בישראל ובמדינות ה-OECD (2019)⁵⁸

בישראל פריון
העבודה נמוך
מהממוצע ומספר
שעות העבודה
השנתיות גבוה
מהממוצע

בתרשים אפשר לראות כי שעות העבודה השנתיות בישראל גבוהות יחסית לממוצע במדינות ה-OECD וכי יש מתאם שלילי בין פריון העבודה (תוצר לשעת עבודה בדולרים PPP) לבין מספר שעות העבודה השנתיות. כמו כן, בישראל פריון העבודה נמוך מהממוצע ומספר שעות העבודה השנתיות גבוה מהממוצע. ישראל אף עומדת מעל קו המגמה; כלומר, בהינתן התוצר לשעת עבודה, מספר שעות העבודה השנתיות גדול יחסית (ולהפך).

לשאלה בדבר השפעת מספר ימי החופשה השנתיים על פריון העבודה לא נמצאה תשובה חד משמעית. בישראל מספר ימי החופשה ההתחלתי המזערי לעובד נמוך מאשר במדינות ה-OECD.⁵⁹ בסקירת הספרות לא נמצא קשר סיבתי בין מספר ימי החופשה השנתיים של העובדים לבין רמת פריון העבודה.⁶⁰ בדוח הוועדה לבחינת מבנה שבוע העבודה⁶¹ מצוינים גורמים המשפיעים על הפריון. בדוח מחוזקת הטענה שריבוי שעות העבודה בישראל אומנם מביא לעלייה בתוצר לנפש, אולם גם לפריון עבודה (תוצר לשעת עבודה) נמוך יחסית. בדוח מצוינת ההשפעה של שינוי מבנה שבוע העבודה בישראל על פריון העבודה, ומודגש בו חוסר הוודאות בדבר השפעת שינוי זה – קיצור שבוע העבודה ומתן ימי חופשה נוספים בד בבד עם הוספת שעות עבודה ביום עבודה רגיל. בנוגע לסוגיה זו, הדוח עוסק בהשפעה השלילית של הוספת שעות עבודה ביום עבודה רגיל (כדי להפוך את יום ראשון לשבתון) על פריון העבודה.

⁵⁸ OECD, [Level of GDP per capita and productivity](#): GDP per hour worked, USD, constant prices, 2015 PPPs, US Dollar, accessed: May 10th 2021; Average hours worked per person employed, accessed: May 10th 2021.

⁵⁹ נורית יכומביץ-כהן, [בתונים על מספר ימי החופשה השנתית המדינות ה-OECD](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 במאי 2015.

⁶⁰ להרחבה ראו: אליעזר שוורץ ועמי צדיק, [פריון העבודה בישראל ובמדינות המפותחות והגורמים המשפיעים עליו – עדכון](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אוגוסט 2015.

⁶¹ משרד ראש הממשלה, [דוח הוועדה לבחינת מבנה שבוע העבודה](#), מרץ 2013, עמ' 3.

עם זאת, במחקר של בנק ישראל נמצא כי **לתיאום בין ימי החופשה של המועסקים לימי החופשה במסגרות החינוך לילדים** עשויה להיות תרומה לפריון ולתוצר. בישראל יש פער גבוה יחסית בין ימי החופשה של ההורים המועסקים ושל מערכת החינוך לעומת מדינות OECD אחרות. יחד עם שיעור הילודה הגבוה בישראל ושיעור תעסוקת נשים גבוה, פער זה הופך משמעותי עוד יותר לתעסוקה ולתוצר. על פי כותבי המחקר, על ידי שינוי של חלוקת ימי החופשה ופיזורם (כגון לימוד בחופשות במקום לימודים בימי שישי) אפשר לצמצם את הפער בין ימי החופשה של הילדים לימי החופשה של ההורים בכ-60%.⁶² לפי מחברי המחקר, סנכרון זה צפוי להביא לגידול ישיר בתוצר של כ-1 מיליארד ש"ח בשנה לכל הפחות, וכן לחיסכון תקציבי של כחצי מיליארד ש"ח מביטול מסגרות משלימות בחופשות.

3.5 תנאי רקע רגולטוריים

היבט נוסף של סביבת הפעילות העסקית הוא הביורוקרטיה, החקיקה והרגולציה. לפי דוח בנק ישראל, נמצא מתאם חיובי בין דירוג מ DDD Doing Business של הבנק העולמי (שבו נבחנות הקלות של פתיחת עסק וניהולו) לבין רמת הפריון. לפיכך, המקום הנמוך של ישראל במדד זה נמצא בהלימה עם פריון העבודה הנמוך יחסית של ישראל.⁶³ על פי המדד לשנת 2020, ישראל מדורגת נמוך במיוחד בתחומי אכיפת חוזים ורישום נכסים, אך בתחום תשלומי מיסים ישראל רשמה שיפור ניכר בשלוש השנים האחרונות (2018-2020).⁶⁴ על פי נתונים שהוצגו בדוח הוועדה לשיפור הסביבה העסקית בישראל בראשות החשב הכללי משנת 2018, הפחתת הנטל הביורוקרטי צפויה להשפיע במידה ניכרת על העלאת פריון העבודה והתמ"ג בישראל ככלל, ועל פריון העסקים הקטנים והבינוניים בפרט. בדוח מוצג תחשיב, שעל פיו הפחתת נטל רגולטורי בשיעור של 30% צפויה להביא לגידול חד-פעמי של כ-4.6% בתמ"ג (כ-58 מיליארד ש"ח בתוצר), ולגידול של כ-6% מסך הערך המוסף של עסקים קטנים ובינוניים (כ-35 מיליארד ש"ח).⁶⁵

4. צעדים להעלאת פריון העבודה

גורמים רבים עשויים להשפיע על פריון העבודה ולהעלותו, אשר בתורו כאמור, יוביל לעלייה בתוצר וברמת החיים. העיקרים שבהם הוצגו בסעיפים שלעיל, ובהם עמדנו על תרומתו האפשרית של כל אחד מהם בנפרד. במסמך של חטיבת המחקר של בנק ישראל משנת 2019 הוצג מודל חיזוי אגרטיבי ובו נאמד היקף ההשפעה הכולל הצפוי בהעלאת פריון העבודה מיישום צעדים בתחומים שונים, וכן היקף ההשקעה הנדרש ביישום צעדים אלו וטווח היישום. כפי

⁶² בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, [העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה](#), אוגוסט 2019, עמ' 43.

⁶³ בנק ישראל, דוח שנתי 2012, [תיבה ב'1 - פריון העבודה בישראל מפרספקטיבה בין-לאומית](#), מרץ 2013, עמ' 46.

⁶⁴ World Bank Group, Doing Business, [Economy Profile- Israel](#) (2020), accessed: May 3rd 2021.

⁶⁵ משרד האוצר, [דוח הוועדה לשיפור הסביבה העסקית בישראל](#), יוני 2018, עמ' 16.

שמעידים במחלקת המחקר של בנק ישראל, מכיוון שהמשק נמצא בתעסוקה כמעט מלאה ובשעות עבודה מרובות, לא יהיה אפשר להמשיך להסתמך על הגדלת תשומות עבודה כתנאי להגדלת התוצר, ועל כן יש להתמקד בהעלאת תפוקת העובדים לשעה.⁶⁶ התחומים העיקריים שנסקרו במחקר הם הון אנושי, הון פיזי (בחלוקה להון תשתיות והון עסקי) ופריון כולל, ועל פי מחבריו, השקעה של כ-3.3% תוצר לשנה בצעדים שהוצגו במחקר תוכל להניב תועלת לפריון העבודה בטווח הארוך של עד כ-20% תוצר לעובד. בלוח 5 שלהלן מוצג תמצות של צעדי היישום המוצעים, עלות תקציבית, הערכת תועלת לפריון וטווח יישום בעבור התחומים השונים.

לוח 5 - המלצות בנק ישראל להעלאת פריון העבודה - עלות, תועלת וטווח יישום⁶⁷

תחום	הון אנושי	הון פיזי		פריון כולל
		הון עסקי	תשתיות פיזיות	
הגדרה	היקף הידע והמיומנויות האישיות של העובדים, המעניק להם יכולת לבצע עבודה בעלת ערך כלכלי	מלאי ההון במגזר העסקי: מכונות, ציוד, כלי רכב, מבנים ונכסים בלתי מוחשיים	תשתיות תחבורה, תקשורת, אנרגיה	טכנולוגיה, איכות מוסדות, רגולציה, ביורוקרטיה ותנאי רקע נוספים
תחומים שבהם גובשו צעדי מדיניות מומלצים על ידי בנק ישראל	חינוך לגיל רך; איכות הוראה בבתי ספר; מגזר חרדי; תלמידים בחברה הערבית; לימודי מדע וטכנולוגיה; הכשרה מקצועית ומיומנויות יסוד; חינוך מקצועי טכנולוגי	חוק לעידוד השקעות הון; בטכנולוגיה בענפי המסחר והשירותים	תשתיות תחבורה ופתרונות משלימים; תשתיות תקשורת; אנרגיה	פריון עובדים זרים; יעילות רישום נכסים ותשלום מיסים; אכיפת חוזים; איכות רגולציה; פתיחות לייבוא; ימי חופשה
הערכת תועלת לפריון העבודה (אחוזי תוצר)	6.6%	4%	7.5%	2.1%
הערכת עלות תקציבית (אחוזי תוצר לשנה)	1%	0.05%	2%	0.2%
טווח זמן לתוצאות ראשוניות	בינוני עד ארוך מאוד	בינוני כ-10 שנים	כ-10-20 שנה	קצר עד ארוך

אפשר לראות כי צעדי מדיניות בתחום **התשתיות הפיזיות** הם בעלי התרומה האפשרית הגדולה ביותר להעלאת הפריון ונאמדים בתוספת של עד כ-7.5% תוצר לעובד, ולהם גם הערכת העלות התקציבית הגבוהה ביותר (כ-2% תוצר לשנה). בצעדים אלו נכללים שיפור תשתיות תחבורה ותקשורת בעיקרם ויצירת פתרונות משלימים לתחבורה ציבורית. צעדי מדיניות בתחום **ההון**

⁶⁶ בנק ישראל, דין וחשבון לשנת 2018, פרק ה' - הפריון ומיומנויות היסוד של העובדים בישראל: השוואה בין לאומית, מרץ 2019, עמ' 126.

⁶⁷ בנק ישראל, דוח מיוחד של חטיבת המחקר, העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת פריון העבודה, אוגוסט 2019, עמ' 8.

האנושי, שבהם נכללים שיפור איכות הוראה בכל שלבי החינוך לרבות הגיל הרך, קידום הוראה טכנולוגית ושיפור וצמצום פערים בקרב האוכלוסייה החרדית והחברה הערבית, צפויה להגדיל את התוצר לעובד ב-6.6%, בעלות של כ-1% תוצר לשנה. לצד מדיניות מומלצים בתחום **ההון הפיזי** עלות מוערכת נמוכה יחסית של כ-0.05% תוצר לשנה, לצד תרומה יחסית גדולה לתוצר לעובד של כ-4%. ההמלצות בתחום **ההון העסקי** מתייחסות בעיקרן לשיפור היבטי טכנולוגיה ומידע לענף המסחר והשירותים, לצד שינויים בחוק לעידוד השקעות הון. שיפור הפריון הכולל בא לידי ביטוי בהמלצות בשיפור **תהליכי רגולציה** ושינוי ניהול העבודה ויחסי העבודה במשרדי הממשלה. עלות התקציבית מוערכת בכ-0.2% תוצר לשנה, בעיקר עבור כוח אדם וניהול תהליכים, ותרומתו נאמדת בכ-2.1% תוצר לעובד.

5. השפעה הקורונה על פריון העבודה

בשנת 2020 התפרצה מגפת הקורונה, שבעקבותיה חלה ירידה חדה בפעילות הכלכלית במדינות העולם, בעיקר בשוק העבודה. ישראל, כמו מדינות אחרות, הגבילה את הפעילות המשקית, הנהיגה סגרים ברמות שונות לפרקי זמן משתנים ופרסמה הנחיות אשר מגבילות עד כדי לא מאפשרות פעילות בחלק מענפי המשק. על סמך התנסויות במשברים עולמיים קודמים, ובהינתן תוצאות ראשוניות של מחקרים ראשוניים, עולים מספר כיווני השפעה אפשריים על פריון העבודה העתידי.

בטווח המידי, משבר הקורונה פוגע בתעסוקה, ובעיקר גורם להשבת עובדים בעלי שכר ופריון נמוכים יחסית, ולכן השכר ופריון העבודה הממוצעים עלו בשנת 2020

ראשית כול, יש להפריד בין ההשפעות הכלכליות המיידיות בעת הנוכחית להשפעות הארוכות טווח על התוצר והפריון. בעת הנוכחית חלה בעולם ירידה בהשקעות, שיעורי האבטלה גבוהים, וחלה ירידה בצריכה הפרטית של משקי הבית והגבלה של מסחר בין-לאומי.⁶⁸ בעקבות זאת, התוצר במדינות ה-OECD ירד בשנת 2020 בכ-5.5%, לעומת ירידה של 2.5% בישראל.⁶⁹ בתקופת המשבר חלה עלייה בשיעור האבטלה בהגדרה הרחבה (כולל עובדים שהוצאו לחופש ללא תשלום), רובם בעלי שכר ופריון נמוכים. על כן, השכר הממוצע במשק ופריון העבודה בישראל עלו בשנת 2020.⁷⁰

ממצאים ראשוניים בישראל ובעולם מראים כי הפער המגדרי בזמן משבר הקורונה גדל וכי שעות העבודה, הפריון וההכנסה של נשים נפגעו יותר משל גברים, בשל הצורך בטיפול בילדים.⁷¹

⁶⁸ OECD, [Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity](#), accessed: 11 November 2020; Alistair Dieppe, Slowdown in productivity growth compounded by COVID-19, September 2020.

⁶⁹ הלמ"ס, [החשבונות הלאומיים לשנת 2020](#), תרשים 6, פורסם: 16 בפברואר 2021.

⁷⁰ הלמ"ס, [השכר הממוצע ברוטו למשרת שכיר של עובדים ישראלים בחודש ספטמבר 2020](#), 3 בדצמבר 2020; אילנית בר, [הצעת חוק השכר הממוצע \(הוראת שעה – נגיף הקורונה החדש\)](#), התשפ"א-2020 – ניתוח כלכלי, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דצמבר 2020.

⁷¹ Feng, Zhiyu, and Krishna Savani, "Covid-19 created a gender gap in perceived work productivity and job satisfaction: implications for dual-career parents working from home", *Gender in Management: An International Journal* (2020).

ליאורה בוורס, [משבר הקורונה והשפעתו על נשים בשוק העבודה: נזק בלתי הפיך או ירידה לצורך עלייה?](#), מרכז טאוב, יוני 2020.

בטווח הארוך, יש חוקרים הסבורים כי למשבר הקורונה עשויות להיות השפעות חיוביות בהגדלת פריון העבודה בשל אימוץ טכנולוגיות, מעבר לעבודה מרחוק, הקטנת הוצאות עסקים ומעבר

לפי מחקרים שונים, בטווח הבינוני והארוך פריון העבודה עשוי לצמוח עקב המשבר, בשל הסיבות שלהלן:

- שינויים שיתרחשו באופן העבודה ובתנאי העבודה. **עבודה מרחוק** (עבודה מהבית או עבודה במשרדים ועמדות עבודה הרחוקות ממקום העבודה הקבוע) צפויה לקצר את זמני הנסיעה של העובדים, כך שההוצאות של חברות ועסקים יקטנו, ורווחת העובד תגדל, והדבר עשוי להעלות את יעילותו.⁷²
- בעקבות הקטנת מספר העובדים הנוסעים מדי יום בכביש, העומס בכבישים עשוי לרדת, והדבר עשוי להגדיל את הפריון גם של מי שכן נוסע למקום עבודתו או נדרש לניידות במהלך יום עבודתו. מנגד, יש הטוענים כי המצב הנוכחי אינו בהכרח מייצג את האידיאל היעיל של העבודה מרחוק; שכן, כל עוד העובדים נדרשים לבצע את עבודתם בזמן שמערכת החינוך סגורה, הם לא ממצים את מלוא הפוטנציאל של עבודה מרחוק.⁷³
- ככל שיאומץ מודל העבודה מרחוק באופן קבוע ונרחב, **הוצאות המעסיקים על נדל"ן ותפעול משרדים** גם כן צפויות לקטון.⁷⁴ באמצעות עבודה מרחוק אפשר גם לשפר את מגוון נותני השירותים שחברות יכולות לרכוש מהם שירותים מרחוק, ולהרחיב את פוטנציאל ההעסקה לעובדים בעלי מיומנויות גבוהות יותר, אף אם אלו גרים רחוק.
- כמו במשברים פיננסיים קודמים (ובראשם המשבר של 2008), יש חוקרים המעריכים כי בעקבות הירידה ברווחים, ההגבלות על התקהלות והגבלת מעבר עובדים זרים, **טכנולוגיות יאומצו באופן נרחב ותהיה האצה בתהליכי אוטומטיזציה**, בין היתר בענפי תעשייה ומסחר.⁷⁵ חוקרי מרכז טאוב מסבירים כי בעקבות משבר הקורונה, מגמות אוטומטיזציה ואוריינות דיגיטלית התרחשו מהר יותר משהיה קורה בנסיבות רגילות, וגרמו לעובדים ולמעסיקים לאמץ במהרה דפוסי עבודה ושינויים שהיו צפויים להתרחש באופן מתמשך בעשורים הבאים.⁷⁶ לפי מחקר שנערך בקנדה, הכולל גם את נתוני ארה"ב, במיתונים אומנם נרשם אובדן של משרות בענפי ייצור, ומשרות אלו ברובן לא אוישו בחזרה לאחר המשבר. אך אחריהם נצפה **מעבר של כוח אדם מענפים במיומנות נמוכה ובפריון נמוך לענפי תעסוקה שבהם הפריון גבוה יותר**. כמה מהעסקים בענפים עם הפריון הנמוך שיפרו את רמות הטכנולוגיה והמיכון ושיפרו את פריון העבודה, וכמה עסקים נסגרו. כך שפריון העבודה

⁷² OECD, [Productivity gains from teleworking in the post COVID-19 era: How can public policies make it happen?](#), September 7th 2020.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Alistair Dieppe, [Slowdown in productivity growth compounded by COVID-19](#), 18 September 2020.

חדוה קפלנסקי, עמי צדיק, [התמודדות המשק מול משבר נגיף הקורונה בהשוואה למדינות המפותחות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, אפריל 2020.

⁷⁶ מרכז טאוב, [ירוס הקורונה עשוי להאיץ את האוטומציה בשוק העבודה בישראל – האם אנחנו מוכנים?](#), אוגוסט 2020.

לאורך זמן עלה לאחר המשברים הכלכליים, והמשק כולו עבר תהליך של שיפור טכנולוגי ומעבר עובדים לענפים עם פריון עבודה גבוה.⁷⁷ בנוגע למשבר הקורונה, יש המציינים כי אנו צפויים לראות בו השפעה גדולה יותר על תהליכי טכנולוגיה ואוטומטיזציה, לעומת משברים פיננסיים קודמים, בשל אופיו ה"בריאותי" של המשבר ומאפייני הריחוק החברתי שהוא מחייב.⁷⁸

במחקר של ה-OECD שנכתב במסגרת פורום הפריון הגלובלי על רקע משבר הקורונה, מצוין כי **ממשלות יכולות לשמש תפקיד מפתח בגיבוש מדיניות שתתמוך בהעלאת הפריון לאחר משבר הקורונה**. ראשית, על ממשלות להשקיע ביצירת סביבה עבודה תומכת לעבודה מרחוק; דהיינו, בתשתיות תקשורת מתקדמות וחיבורים מהירים, מסגרות לילדים וביטחון סייבר. שנית, ממשלות צריכות לסייע לעובדים לפתח מיומנויות טכנולוגיות ודיגיטליות, בין היתר באמצעות קורסים מקוונים. שלישית, ממשלות צריכות לייצר סביבה משפטית ועסקית שתתמוך בשינוי בדפוסי העבודה, כגון הסדרים גמישים לתעסוקה והטבות מס. המלצות נוספות שמוזכרות בספרות האקדמית ובקרב כלכלנים בארגונים בין-לאומיים קשורות להכשרה ועידוד אקטיבי של עובדים לעבור לענפים צומחים עם פריון גבוה, מתוך הבנה שהמבנה הענפי שהיה קיים טרם המשבר לא ימשיך להתקיים ושיש להכשיר עובדים לענפים ומשרות אחרות;⁷⁹ השקעה בהון פיזי ועידוד השקעות בענפים וחברות בפריון גבוה; עידוד חדשות, מחקר ופיתוח ואימוץ טכנולוגיות.⁸⁰

⁷⁷ Blit, Joel "Is increasing productivity COVID-19's silver lining?", Working Paper Series, no. 30, University of Waterloo, Canadian Labour Economics Forum (CLEF), Waterloo, 2020.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Costa Dias, Monica, et al. "The challenges for labour market policy during the Covid-19 pandemic", Fiscal Studies 41.2 (2020): 371-382.

⁸⁰ Alistair Dieppe, [Slowdown in productivity growth compounded by COVID-19](#), September 18th 2020.

קרנית פלוג ודפנה אבירם-ניצן, [המלצות מדיניות לטיפול במשבר הקורונה – אוגוסט 2020](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, 13 בספטמבר 2020.